

بررسی امنیت شهروندی در ساماندهی بافت فرسوده نمونه موردی بافت پیرامون بازار سیرجان

شیما قاسمی نژاد

دانشجوی دکتری معماری و مدرس دانشگاه فنی و حرفه ای شهید کرانی سیرجان، دانشگاه فنی و حرفه ای شهید کرانی سیرجان،
ghasemi.shima69@gmail.com

چکیده:

امنیت یکی از اساسی ترین توقعاتی است که از جوامع انسانی انتظار می رود. از این روی نقش بسزایی بر سرزندگی و پایداری اجتماعات انسانی ایفا میکند و به عنوان یکی از نیازهای اساسی شهروندان در ساختارهای شهری به شمار رفته و از اهمیت ویژه ای به واسطه در برگیری احساس آرامش و آسایش محیطی برای شهروندان برخوردار است. همچنین بافت های فرسوده به دلیل عدم توجه و از بین رفتن حس تعلق، زمینه ی لازم را برای آسیب های اجتماعی را فراهم آورده اند. سیرجان به عنوان یکی از شهرهای میانی در کشور و به عنوان یکی از مهمترین شهرهای جنوب شرقی ایران، دارای بخشهای زیادی بافت فرسوده است که بخش اعظم آن در مرکز شهر و در اطراف بازار قرار گرفته است. هدف اصلی این تحقیق، شناسایی و ارائه راهکارهای لازم برای احیاء و بازآفرینی و ایجاد امنیت در این محدوده بر اساس شاخصهای بومی و محلی می باشد. این تحقیق از نوع کاربردی و حل مسئله است که مبتنی بر داده های مکانی بوده و به شیوه توصیفی - تحلیلی با بهره گیری از داده های میدانی (مشاهده مستقیم و مصاحبه) و استفاده از روش تحلیلی SWOT انجام شده است. نتایج تحقیق نشان می دهد که نقاط قوت داخلی و فرصتهای خارجی بافت فرسوده سیرجان زمینه مناسبی برای استفاده از راهبرد حداکثر - حداکثر برای احیاء و بازآفرینی و ایجاد امنیت این بافت فرسوده فراهم کرده است.

واژگان کلیدی: بافت فرسوده، امنیت، احیا، SWOT.

۱- مقدمه:

امنیت موهبتی است که در سایه ی آن زندگی جریان می یابد و با فقدان آن نبض هستی به کندی می گراید و در نبودش حیات میمیرد. احساس امنیت در فضاهای شهری یکی از مهمترین شاخص های کیفیت فضا محسوب می شود. اهمیت این موضوع به اندازه ای است که در طبقه بندی نیازهای بشر توسط مازلو جامعه شناس و روانشناس آمریکایی مطرح گردیده است. در دو دهه اخیر مساله ایمنی شهری و ضرورت کاهش ناهنجاری های شهری، دغدغه مهم مدیران و برنامه ریزان بوده است. زیرا امنیت زمینه ساز بستر و توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی است و خود نیز از این عناصر تاثیر می پذیرد. بافت های فرسوده بخش قابل توجهی از پهنه ی بسیاری از شهرهای کشورمان را تشکیل می دهند که به دلیل معضلات خاص خود از گستره ی حیات شهری خارج گشته و به بخش مسئله دار شهرها تبدیل شده اند. این بافت ها علاوه بر مسایل و مشکلات کالبدی، ابعاد و کیفیات فضاهای شهری را با معضل روبرو و یا مختل می سازند. بنابراین، زدوده شدن خاطرات جمعی و شاخصه های کیفی در فضاهای شهری از مشکلات اساسی این پهنه های فرسوده شهری محسوب می شود.

پایداری شهری، در گرو دگرگونی و تغییر تدریجی حیات شهر در ابعاد گوناگون و به سوی سازگاری با نیازهای زمانی - مکانی است و تحقق نیافتن این سازگاری، کم کم سبب فرسودگی بافت شهرها می شود (زیاری و دیگران، ۱۳۹۱: ۱) و بافت را به سوی نابودی کالبدی - عملکردی می کشاند. آنچه را که بافتهای فرسوده شهری^۱ نامیده می شود ویژگی عمومی آنها، ریزدانه بودن بافت، دسترسی نامناسب و ساختار معابر باریک و نامنظم و مصالح به کار رفته عمدتاً خشتی، آجر و چوب بدون رعایت اتصالات افقی و عمودی است (مطوف و خدایی، ۱۳۸۸: ۱۳۰-۱۲۹)، سکنه آنها، عمدتاً افراد با بنیه ضعیف اقتصادی و دارای پایگاه اجتماعی پایین می باشند که با معضلاتی هم چون پایین بودن کیفیت زندگی، کاهش امنیت، مشکلات ترافیکی، بالا بودن جرم و بزه مواجه هستند (قاسمی و ویسی، ۱۳۹۵: ۶). بر این اساس، این بخش از شهرها، نیازمند استراتژیهای بنیادین جهت تغییرات اساسی در ابعاد کالبدی، اجتماعی، اقتصادی، محیطی و فرهنگی است. تغییراتی که اغلب در بلند مدت و با صرف هزینه گزاف جهت رفع مشکلات فوق از سوی نهادهای دولتی و عمومی با تأکید بر سه عامل شامل آموزش^۲، اجرا^۳ و مهندسی^۴ و در نظر گرفتن نیازهای خاص ساکنان به منظور تعیین اهداف و ارزیابی تغییرات باید صورت گیرد (Day et al, 2007: 315).

بر اساس آمار شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، تا کنون بیش از ۴۰ هزار هکتار بافت فرسوده در شهرهای ایران شناسایی شده است (شورای عالی شهرسازی و معماری، ۱۳۸۳: ۲۳). منظور این شورا از بافتهای فرسوده شهری «به عرصه هایی از محدوده قانونی شهرها اطلاق می شود که به دلیل فرسودگی کالبدی، عدم برخورداری مناسب از دسترسی سواره، تاسیسات، خدمات و زیر ساختهای شهری آسیب پذیر بوده و از ارزش مکانی، محیطی و اقتصادی نازلی برخوردارند. این بافتها به دلیل فقر ساکنین و مالکین آنها امکان نوسازی خودبخودی را نداشته و نیز سرمایه گذاران انگیزه ای جهت سرمایه گذاری در آن را ندارند» (شورای عالی معماری و شهرسازی، ۱۳۸۴). به طور کلی، وسعت بالای بافتهای فرسوده شهری، مشکلات زیست محیطی، نفوذ ناپذیری بافت به لحاظ دسترسی و کمبود و نقصان زیر ساختهای عمومی در حیطه کالبدی، کاهش حس تعلق مکانی و افزایش ضریب ناامنی در حوزه فرهنگی - اجتماعی و همچنین آسیب پذیر بودن بافتهای فرسوده در برابر سوانح طبیعی به ویژه زلزله، ضرورت احیاء و بازآفرینی و ایجاد امنیت بافتهای فرسوده را به یکی از مسائل اساسی در حوزه شهرهای ایران تبدیل کرده است. (قاسمی و ویسی، ۱۳۹۳: ۶)

بافت فرسوده شهر سیرجان نیز از این شرایط مستثنا نیست که بخش اعظم آن در مرکز شهر و در منطقه بازار سیرجان قرار دارد. علاوه بر موارد فوق، وجود بناهای تاریخی و هویت آفرین شهری در این محدوده و ضرورت توجه به حفظ هویت محله، زیباسازی شهری و کاهش بزه از دلایل مورد توجه برای ایجاد امنیت و احیاء و بازآفرینی^۵ بافت فرسوده این محدوده است که پژوهش حاضر به آن پرداخته است.

1 - Urban old Textures

2 - Education

3 - Enforcement

4 - Engineering

5 - Regeneration

۲- پیشینه تحقیق

پژوهش های متعددی درباره ی جرم و مکان و تاثیر ویژگی های کالبدی و ریخت شناسانه ی شهری بر وقوع آسیب های اجتماعی در داخل و خارج انجام گرفته است و نتایج بسیاری از پژوهشها نیز موید این رابطه و تاثیر آن است. عامری سیاهولی و همکاران (۱۳۹۴) تأثیر معماری و منظر شهری بر امنیت و سلامت روحی و روانی شهروندان مورد بررسی قرار داده اند. نتایج نشان داده که طراحی فضاهای باز و سبز محلی و یا در مقیاس بزرگتر، محلات پیاده مدار، محلات متراکم با کاربریهای مختلط، دسترسی های فیزیکی و بصری به طبیعت، ایجاد فرصت های فرهنگی اجتماعی تفریحی در مجاورت محلات و شهرکهای مسکونی، کاهش وابستگی زندگی شهری به اتومبیل و ترویج حمل و نقل عمومی از راهبردهای ارتقای سلامت عمومی از طریق نقشه معماری و طراحی شهری به شمار می آید. صفائی و علی خواه (۱۳۹۴) در پژوهشی نقش و جایگاه طراحی شهری در تأمین امنیت روانی شهروندان را مورد بررسی قرار داده اند. نتایج حاکی از آن بود که گسترش و توسعه و به کار گیری مفهوم طراحی شهری نشان از توانمندی بالای آن در ارتقای سطح ایمنی و کارآمدی آن دارد. زرقانی و بخش شادمهری (۱۳۹۴) در برقراری امنیت شهری از طریق طراحی محیطی بر اساس مبانی اسلامی به این نتایج دست یافتند که دین اسلام با ارائه دستورات، قواعد و آموزه های مشخصی در دو بعد کالبدی و اجتماعی، به تبیین یک جامعه و شهر امن میپردازد که رعایت آن از سوی مسلمانان میتواند در کاهش بروز جرم و استقرار امنیت تأثیر زیادی داشته باشد. شعبان جولا و زندیه (۱۳۹۱) در ارزیابی نقش منظر شهر در تأمین امنیت شهروندان نمونه موردی: شهر قزوین به این نتایج دست یافتند که منظر شهری در محله های بافت قدیمی به دلیل فرسودگی کالبدی، نقش کم رنگتری در تأمین احساس امنیت ساکنان خود در مقایسه با محله های جدیدتر دارد. همچنین تاکنون بافتهای فرسوده شهری از زوایای گوناگون مورد مطالعه قرار گرفته است. یکی از مسائل مهم بافتهای فرسوده احیاء، نوسازی و باز زنده سازی آنها جهت کاهش جرم و افزایش امنیت بوده است. نخستین بار هوسمان در دهه ۱۸۷۰، تجربه احیاء و ساماندهی نواحی تاریخی در شهر پاریس را مطرح کرد و سپس توسط ویلیام موریس در انگلستان ادامه یافت. این اقدامات در دهه ۱۹۲۰ به پیشگامی لوکوربوزیه وارد مرحله جدیدی شد و در دهه ۱۹۵۰ توسط پاتریک گدس به بهسازی و نوسازی شهری و بهبود محیط شهری و شرایط زیستی ساکنان با مشارکت شهروندان بر اساس بافت ارگانیک و سلسله مراتب عملکردی تأکید کرد (حبیبی، ۱۳۷۶: ۷). در دهه ۱۹۶۰ تأکید بر بهبود ویژگیهای کالبدی بافت فرسوده با محوریت مناسبات اجتماعی بود و در دهه ۱۹۷۰ بر اساس توسعه اقتصادی، احیا و باززنده سازی بافتهای فرسوده صورت گرفت (حسین پور و دیگران، ۱۳۹۰: ۲۸۵ به نقل از Noami). این نگرش در دههای اخیر رویکرد فرهنگی به خود گرفته است.

در دهه اخیر، بسیاری از شهرهای اروپایی به طور فعال از استراتژیهای بهسازی و باز زنده سازی شهری استفاده کرده اند و با مداخله عمومی در بافتهای قدیمی و فرسوده باعث افزایش بازتوسعه ای فرهنگی و جذب و بازگشت بیشتر مردم به این بخش از بافتهای شهری شده است (Griffiths, 1995; Law, 2000). بالساس^۱ (2004) به تأثیر انتخاب پایتخت فرهنگی اروپا در سال ۲۰۰۱ بر احیاء و بازآفرینی مرکز شهر پورتو تحقیق کرده است. وی معتقد است که این انتخاب باعث جذب سرمایه های عمومی برای بازتولید فضاهای عمومی، توسعه ظرفیت نهادی و ارتقاء آفرینش مدنی در

¹ - Balsas

بخش مرکزی شهر پورتو شده است. دی^۱ و دیگران (2007) به باز آفرینی بافت شهری و تأثیر آن بر جرائم مطالعه کرده اند و به این نتیجه رسیده اند که طراحی شهری، ابزاری برای کاهش جرم و بهبود ترافیک در محلات قدیمی شهری است. در ایران نیز تحقیقات مختلفی در این زمینه انجام شده است. توکلی نیا و محمدی (۱۳۸۹)، دخالت های کالبدی سنجیده جهت ساماندهی وضعیت حاکم به ویژه شبکه ارتباطی، زیرساختها و استخوان بندی بناها بر بافتهای فرسوده ضرورتی انکار ناپذیر می دانند. زیاری و دیگران (۱۳۹۱) معتقدند که ابعاد اجتماعی موثر در ایمنی بافتهای فرسوده شهری کرج بیشترین اثربخشی را در ناامنی زندگی در بافتهای فرسوده این شهر داشته است. عندلیب و دیگران (۱۳۹۲) با مقایسه و تطبیق باز آفرینی بافتهای فرسوده شهری بلوک خیام تهران و پروژه لیورپول بریتانیا، معتقد هستند که اتخاذ سیاستهای کوتاه مدت و در نظر نگرفتن هویت تاریخی منطقه و مشارکت نامناسب مردم باعث عدم موفقیت بلوک خیام تهران شده است در حالی که پروژه لیورپول یکی از مدل‌های موفق در جهان بوده است.

۳- مبانی نظری

۳-۱- امنیت

امنیت، از ریشه لاتین ((secures)) که در لغت به معنای نداشتن دلهره و دغدغه است؛ گرفته شده و همچنین موضوعاتی چون رهایی از خطر، تهدید، آسیب، اضطراب، هراس، نگرانی با وجود آرامش، اطمینان، آسایش، اعتماد، تامین، ضمانت را در برمی گیرد. امنیت در فرهنگ فارسی نیز به معنای آزادی و آرامش، فقدان ترس و عدم هجوم دیگران بیان شده و در فرهنگ علوم رفتاری نیز معنی از این واژه شامل حالتی که در آن ارضای احتیاجات و خواسته های شخصی انجام شود و احساس ارزشی شخصی، اطمینان خاطر، اعتماد به نفس و پذیرشی که در نهایت از سوی طبقه های اجتماعی نسبت به فرد اعمال می شود، مطرح شده است (ماندل، ۱۳۸۷ : ۴۴).

برای امنیت تعاریف متعددی توسط نظریه پردازان علوم اجتماعی و امنیتی ارائه شده که به چند مورد اشاره میشود:

امنیت رهایی نسبی از تهدیدهای زیانبخش و تضمین رفاه آتی است (ربیعی، جان مورز ۱۳۸۳ : ۱۰)

امنیت در معنای عینی، فقدان تهدید در برابر ارزشهای کسب شده است و یا اینکه بگوییم حفظ ارزشها معادل برقراری امنیت است.

امنیت، از یک سو وسیله و از سوی دیگر هدف است (روشندل، ۱۳۷۴ : ۱۶) و به لحاظ پیچیدگی، مفهومی جدال برانگیز است (بوزان، ۱۳۷۸ : ۲۹)

براین اساس در مطالعات و پژوهشهای شهری، همواره امنیت به عنوان یکی از معیارهای اصلی کیفیت و از شاخص های مهم سنجش کیفیت زندگی شهری مورد توجه صاحب نظران قرار گرفته است (رضوان، ۱۳۸۵ : ۱۷) و امروزه معیار امنیت ساکنان شهر با عدم هراس و اضطراب آن ها از تأسیسات، راه ها، ساختمان ها، اتفاقات غیر مترقبه هایی که امکان وقوع آن ها در شهر وجود دارد مورد سنجش قرار می گیرد (شیعه، ۱۳۸۶ : ۴۴)

¹ - Day

۲-۳- بافت فرسوده

بافت فرسوده تظاهر نوعی بیماری در ساختار مجموعه های زیستی و عموماً مناطق شهری محسوب می‌گردد و عوامل چندی در بروز و شکل گیری آن دخیل است که از میان آنها میتوان به عوامل کالبدی، عملکردی، زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اشاره کرد. تاثیر مخرب هریک از عوامل فوق سبب کاهش ارزشهای کمی و کیفی محیط زیست، در محدوده هایی از شهر میشود و به دنبال آن ارزشهای سکونتی- عملکردی در این قبیل محدوده ها، امر نوسازی و بهسازی در آنها متوقف می‌گردد و میل به عدم تغییر و تحول در آنها فزونی می یابد و حالت فرسودگی و ناکارآمدی در آنها مستولی می شود. بدین ترتیب بافت فرسوده ی شهری به عنوان بازتابی از تاثیر عوامل مخرب شکل می گیرد و به صورت فضایی که به تدریج متعلق به همه کس و غیرقابل برای سکونت برای هرکس باشد به حیات خود ادامه میدهد(ادیبی، ۱۳۸۹: صص ۱۳-۵). عوامل بسیار زیادی در ایجاد فرسودگی در بافت ها تاثیر گذار می باشند، در یک بیان کلی می توان عواملی که سبب کاهش ارزش یک بافت را می شوند مانند عوامل کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و دلیل فرسودگی دانست.

عوامل کالبدی و سازه ای: عدم پایداری مناسب ابنیه و از بین رفتن ناکارآمدی زیرساخت ها در بافت ها عوامل زیست محیطی: مانند ایجاد انواع آلودگی های آب، هوا و... و کمبود عناصر طبیعی و پوشش گیاهی عوامل اقتصادی: تبدیل شدن بافت های تاریخی به محل سکونتی و سکونت گاه های مهاجرین و اقشار کم درآمد با تعداد خانوارهای زیاد در خانه های تاریخی که سبب تخریب در این مجموعه ها خواهد شد. عوامل اجتماعی و فرهنگی: سکونت افراد سطح پایین در این بافت ها و عدم آشنایی با روابط اجتماعی فرهنگی مناسب در بافت ها و ایجاد ناامنی که خود سبب جدا شدن این بافت ها از مجموعه های شهری شده و توجه چندانی در جهت بهسازی در این مجموعه ها صورت نمی پذیرد. این عوامل و عوامل دیگر نهایتاً سبب ایجاد فرسودگی در بافت ها می شوند که در نهایت پیامدهای جبران ناپذیر در احیا بافت های تاریخی خواهد داشت. تداوم این روند در بافت های فرسوده مانند زلزله فاجعه آمیزی است که تخریب آن ها را نشانه گرفته است. اصول فرسودگی به کالبد منحصر نمی شود بلکه معرف وجود شرایطی است که زندگی انسان را در ابعاد مختلف تهدید می کند(عندلیب، ۱۳۸۶: ۷). زمانی که یک بافت دچار فرسودگی می شود ویژگی هایی دارد که سبب می شود نتوان این بافت ها را بطور کامل مورد احیا و مرمت قرار داد. فرسودگی کالبدی و فقدان تاسیسات زیربنایی مناسب، عدم دسترسی به درون بافت و تراکم بالای جمعیت، مشکلات زیست محیطی و بالا بودن حجم آلودگی، تراکم ساختمان های کم دوام آسیب پذیری در برابر زلزله از جمله این مشکلات است.

۳-۳- عوامل موثر در امنیت بافت فرسوده شهری

علیرغم تعدد شاخص هایی که برای ارزیابی امنیت مطرح گردیده، می توان همه ی شاخص ها را به سه گروه محیطی، اقتصادی و اجتماعی طبقه بندی نمود. امنیت مقوله ای چند وجهی است لذا از منظر توسعه پایدار شهری، همه عوامل مذکور با هم موجب ناپایداری امنیت می شوند. امنیت پایدار شهری در چارچوب توسعه پایدار شهری و برآیند پایداری در همه ی شاخص های محیطی، اقتصادی و اجتماعی است.

شاخص های محیطی: از میان شاخص های محیطی به کیفیت شبکه معابر، مبلمان شهری، روشنایی، پوشش گیاهی، فشردگی بافت، بازوبسته بودن محیط میتوان اشاره نمود. (ادیبی، ۱۳۹۰: ۶)

شاخص های اقتصادی: تهدیدات اقتصادی یعنی فقر شهری و نابرابری اقتصادی مهمترین بستر تهدیدات امنیتی در کلان شهرها است. فقرای شهری معمولاً از سه نوع فقر رنج می برند: فقر مالی، فقر دسترسی و فقر قدرت (فقدان سازماندهی یا دسترسی به اطلاعات) یکی از عوامل ایجاد کننده ی تشدید کننده ی فقر موجود در محله ی مورد نظر بیکاری طیف وسیعی از گروه های مهاجر و فاقد مهارت های شغلی و فارغ التحصیلان بیکار در سطح محله می باشد.

شاخص های اجتماعی و فرهنگی: جمعیت جوان به تنهایی یک تهدید نبوده و حتی فرصت تلقی می گردد. اما در شرایط نامناسب اقتصادی، رابطه جمعیت و فضای شهر نامتعادل می گردد. تمرکز خیلی زیاد از جوانان در این منطقه تهدیدست شهری و یا فارغ التحصیلان بیکار که از داشتن شغل و زندگی مناسب محرومند، ناپایداری بالقوه زیادی برای بزهکاری ها و انحرافات اجتماعی و نا آرامی های شهری ایجاد می کند و از سوی دیگر وجود بیسوادی در میان مهاجران خارجی در این منطقه مشکل ساز می باشد. بافت فرسوده شهری به دلیل عدم توجه به الزامات کالبدی، اقتصادی، اجتماعی یا از بین رفتن حس تعلق در این بافت ها، زمینه های لازم برای آسیب های اجتماعی را فراهم آورده اند. یکی از اهداف اساسی در معماری بناهای مسکونی یا تجاری حفظ ایمنی و آرامش است که از طریق گسترش دسترسی پذیری و امنیت کالبدی حاصل می شود. براین اساس معماری باید محیط های انسان ساخت شهری را بدان گونه طراحی کند که از پتانسیل کافی برای جرم خیزی برخوردار نباشند. این امر می رساند که از طریق طراحی میتوان امنیت و قلمروهای روانشناختی انسانی را در حوزه قلمروهای شخصیتی فراهم کرد (ادیبی، ۱۳۹۰: ۶).

۴-۳- شاخصه های شناسایی بافت های فرسوده و آسیب پذیر

بافت های آسیب پذیر بر اساس بلوک آسیب پذیر تعریف شده اند و بلوک آسیب پذیر بلوکی است که حداقل یکی از شرایط سه گانه ذیل را داشته باشد:

(الف) بلوکی که دارای حداقل ۵۰ درصد بناهای فرسوده و نامناسب به لحاظ زیستی و سکونتی یا آسیب پذیر باشد، بناهای فرسوده یا آسیب پذیر حداقل یکی از شرایط دوگانه زیر را باید داشته باشند:

بنایی که فاقد سیستم سازه ای باشد به تشخیص کارشناس رسمی ساختمان.

بنایی که در اجرای آن مفاد آیین نامه ۲۸۰۰ رعایت نشده باشد یا قابلیت انطباق با آیین نامه مذکور را نداشته باشد.

(ب) بلوکی که حداقل ۵۰ درصد املاک آن مساحتی کمتر از دویست مترمربع را داشته باشد.

(ج) بلوکی که حداقل ۵۰ درصد عرض معابر آن (قبل از اصلاحی) بن بست، یا باعرض کمتر از ۶ متر و نفوذپذیری آن از ۳۰ درصد کمتر می باشد. (صالحی و ابوالحسنی، ۱۳۸۶: ۶۷)

۵-۳- ویژگی عمومی بافت های فرسوده

(الف) عمر ابنیه: ساختمانهای موجود در این گونه بافتها عمدتاً قدیمی می باشند و فقدان رعایت استانداردهای ایمنی از ظاهر ساختمان قابل تشخیص است. ابنیه عمدتاً تحمل مقاومت در مقابل زلزله های با شدت متوسط را ندارند.

(ب) دانه بندی و تعداد قطعات: ابنیه مسکونی عمدتاً ریزدانه بوده و اکثر آنها یک یا دوطبقه هستند.

(ج) نوع مصالح: مصالح به کار رفته در اینگونه بافت ها عمدتاً از انواع خشتی، آجر و چوب و یا آجر و آهن بدون رعایت اتصالات افقی و عمودی میباشند.

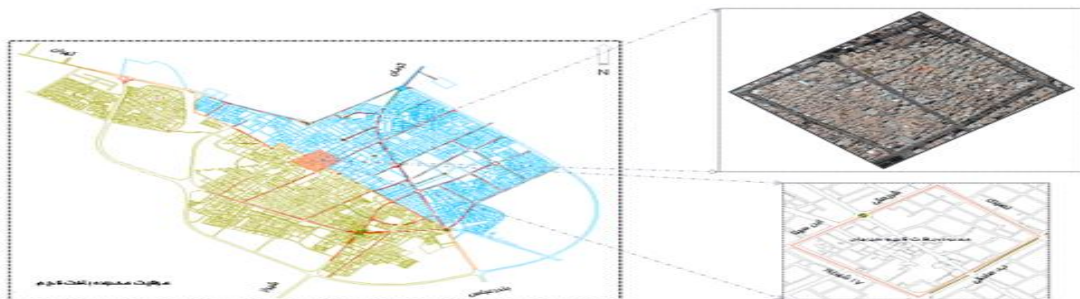
د) وضعیت دسترسی ها: بافتهای فرسوده که عمدتاً بدون طرح قبلی ایجاد شده اند از ساختاری نامنظم برخوردارند و دسترسی های موجود در آنها عمدتاً پیاده می باشد به گونه ای که اکثر معابر آن بن بست یا با عرض کمتر از ۶ متر بوده و ضریب نفوذپذیری در آنها کمتر از ۳۰٪ است. مساحت عرصه ابنیه واقع شده در این بافتها عمدتاً کمتر از ۲۰۰ متر مربع می باشد.

ه) وضعیت خدمات و زیرساختهای شهری: بافتهای فرسوده به لحاظ برخورداری از خدمات، زیرساختها، فضاهای باز، سبز و عمومی دچار کمبودهای جدی هستند.

و) شاخصهای کیفی: مساله جمعیت پذیری بافتها، حریم گسلها، مسیر قناتها، رود دره ها، بافتهای روستایی درون شهری و ... از دیگر مسائلی هستند که در تعیین بافتهای فرسوده موثر می باشند (لاله پور و سرور، ۱۳۸۶: ۱۰).

۴- قلمرو پژوهش

شهر سیرجان دومین شهر بزرگ استان کرمان پس از مرکز این استان است که در شرق استان کرمان، در نزدیکی مرز استان فارس و در ارتفاع ۱۷۳۰ متر از سطح دریا واقع شده است. این شهر یکی از شهرهای تاریخی مهم در جنوب شرقی ایران است که از موقعیت ارتباطی و ژئوپلیتیکی ویژه ای بین شمال و جنوب و شرق و غرب در این منطقه برخوردار است. فضای کالبدی و معماری قدیمی این شهر به مانند بسیاری از شهرهای فلات مرکزی و کویری ایران، از خشت و گل، معابر نامنظم و بافت ریزدانه تشکیل شده است که در مرکز شهر قرار گرفته است. امروزه بخش اعظم این محدوده مرکزی شهر، بافت فرسوده است. این محدوده عمدتاً در پیرامون بازار گسترش یافته است و از شمال شرق به خیابان شریعتی و ابن سینا، از شمال غرب به خیابان شهید نصیری از جنوب غرب به خیابان ۱۷ شهریور و از جنوب شرق به بلوار دکتر صادقی منتهی می شود (شکل ۱).

شکل ۱: نقشه محدوده بافت فرسوده پیرامون بازار شهر سیرجان

۵- روش تحقیق

این تحقیق از نوع کاربردی و حل مسئله است که مبتنی بر داده های مکانی بوده و به شیوه توصیفی - تحلیلی با بهره گیری از داده های میدانی (پرسشنامه و مشاهده مستقیم) انجام شده است. پرسشنامه خود ساخته محقق بر اساس مشورت با کارشناسان، بر اساس طیف لیکرت طراحی شده است و با استفاده از آزمون آلفای کرنباخ که مقدار آن برابر با ۰/۷۵ بوده است، پایایی آن مورد تأیید قرار گرفته است. نمونه آماری این تحقیق ۳۰ نفر از خبرگان و متخصصان حوزه

شهری (معماران، برنامه ریزان شهری، جامعه شناسان، روان شناسان، مدیران شهری، مرمت شهری و شهرسازان) در شهرستان سیرجان بوده است که با روش نمونه گیری گلوله برفی انتخاب شده اند. تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از روش^۱ SWOT انجام شده است. این مدل یک ابزار قوی برای تصمیم گیری است که برای تحلیل نظامند محیط داخلی و محیط خارجی یک سیستم نظیر شهر یا یک نهاد مورد استفاده قرار می گیرد (Yuskel & Divenen, 2007:365). این الگو یک استراتژی است که قوت ها و فرصت ها را به حداکثر و ضعف ها و تهدیدات را به حداقل ممکن می رساند. برای این منظور نقاط قوت و ضعف و فرصت ها و تهدیدات در چهارچوب کلی SO.WO.ST.WT پیوند داده می شود و گزینه استراتژی بین آنها انتخاب می شود.

جدول ۱: ماتریس تعیین استراتژیها در مدل SWOT

ماتریس SWOT	نقاط قوت (S)	نقاط ضعف (W)
فرصت ها (S)	استراتژی های (SO): با بهره گیری از نقاط قوت درصدد بهره برداری از فرصت ها برآید.	استراتژی های (WO): با بهره جستن از فرصت ها نقاط ضعف را از بین ببرد.
تهدید ها (T)	استراتژی های (ST): برای احتراز از تهدیدها از نقاط قوت استفاده کنید.	استراتژی های (WT): نقاط ضعف را کاهش دهید و از تهدیدات پرهیز کنید.

(Pahl & Richter, 2009: 16)

ابتدا از نمونه آماری خواسته شد که هر کدام از گویه های (عوامل) پرسشنامه را در دسته های نقاط قوت، نقاط ضعف داخلی و فرصتها و تهدیدها خارجی به ترتیب بر اساس کد ۱ تا ۴ مشخص کنند. پس از تعیین نقاط قوت، نقاط ضعف و فرصتها و تهدیدها، از نمونه آماری خواسته شد ضریبی از ۰ تا ۱ به هر عامل بر اساس اهمیت در هر مولفه که مجموع آنها یک شود، اختصاص دهند. در مرحله بعد، آنان با توجه به میزان اهمیت و تاثیرگذاری هر یک از عوامل مورد نظر در عملکرد ایجاد امنیت و احیاء و ساماندهی بافت فرسوده سیرجان نمره ای از ۱ تا ۴ به آن اختصاص دادند. در گام چهارم، محقق مجموع امتیاز نهایی هر عامل که حاصل ضرب مقادیر فوق بودند، محاسبه کرد و در نهایت مجموع نمره هر مولفه بدست آمد. بر اساس نمره نهایی هر عامل ماتریس SWOT و راهبردهای ساماندهی و بهسازی بافت فرسوده سیرجان ارائه شده است.

۶- بحث و یافته های تحقیق

۶-۱ - ارزیابی محیط داخلی

بر اساس گام های تعیین شده، تعداد عوامل داخلی در بافت فرسوده مورد نظر، ۱۸ عامل ارزیابی گردید که از این تعداد ۷ عامل مربوط به نقاط قوت و ۱۱ عامل نقاط ضعف را شامل می گردد (جدول ۲).

¹ - Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (SWOT)

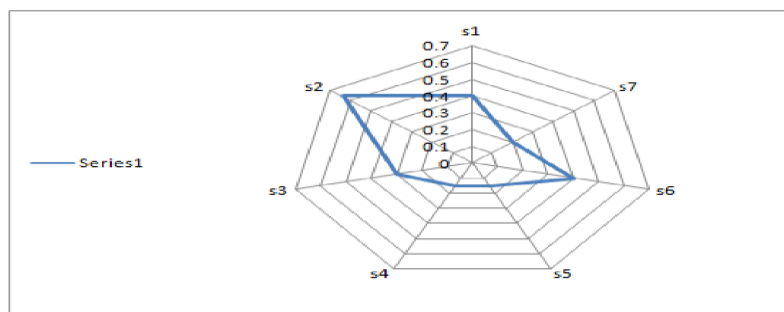

جدول ۲: ارزیابی محیط داخلی (ضعف ها و قوت ها) بافت فرسوده سیرجان

نمره نهایی	رتبه	ضریب	مهمترین عوامل داخلی	
			قوت ها	
۰,۴	۴	۰,۱	وجود بناهای تاریخی و با هویت	S1
۰,۶۴	۴	۰,۱۶	وجود بازار به عنوان عنصر نظام بخش سازمان فضایی	S2
۰,۳	۳	۰,۱	تمرکز فعالیتهای اقتصادی و درآمدزایی	S3
۰,۱۵	۳	۰,۰۵	وجود المانهای هویت ساز نظیر بادگیر و سقف گنبدی	S4
۰,۱۵	۳	۰,۰۵	موقعیت مرکزی و کانونی و دسترسی همگانی	S5
۰,۴	۲	۰,۰۲	موقعیت تجاری و ارزش افزوده املاک و زمینهای تجاری	S6
۰,۲	۱	۰,۰۲	عدم وجود اختلاف طبقاتی و وجود سکنه هم سنخ	S7
			ضعف ها	
۰,۰۶	۲	۰,۰۳	توانایی اندک مالی ساکنین بافت و عدم توانایی در نوسازی و بهسازی بافت	W1
۰,۱۲	۳	۰,۰۴	تنگی معابر و ترافیک سنگین	W2
۰,۴	۴	۰,۱	مشکلات پارک خودروها و نبود پارکینگ عمومی	W3
۰,۴	۴	۰,۱	نداشتن پیاده رو و احساس نامنی عابر	W4
۰,۲	۲	۰,۱	کیفیت های بصری نامناسب و ناهنجاری های فضایی	W5
۰,۱۲	۳	۰,۰۴	عدم انطباق ساخت و سازهای جدید با هویت تاریخی و بومی منطقه	W6
۰,۰۶	۲	۰,۰۳	فرسوده بودن و قدمت بالای اکثر بناها و ناپایداری آنها	W7
۰,۰۱	۱	۰,۰۱	وقفی بودن اکثر بناهای تاریخی و عدم اقدام برای مرمت و نوسازی	W8
۰,۰۶	۲	۰,۰۳	سازه های خشتی نامقاوم و فرسایش شدید آنها	W9
۰,۰۲	۱	۰,۰۲	زهکشی نامناسب و بهداشت نامطلوب	W10
۰,۰۱	۱	۰,۰۱	خروج تدریجی جمعیت جوان از بافت و سالخوردگی جمعیت	W11
۳,۷		۱	جمع:	

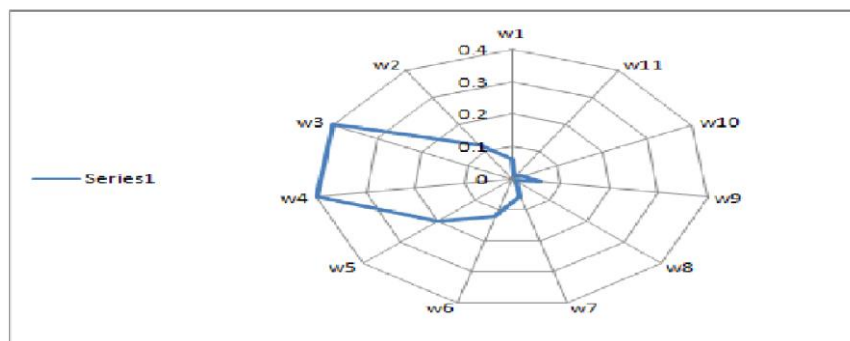
منبع: نگارنده

با توجه به نتایج حاصل از جدول ۳ مهمترین قوت هایی که در محدوده مورد نظر با آن روبرو ست، عبارتند از: وجود بازار به عنوان عنصر نظام بخش سازمان فضایی (S2)، با امتیاز وزنی ۰/۶۴، وجود بناهای تاریخی و ریشه دار (S1)، همچنین موقعیت تجاری و ارزش افزوده املاک و زمین ها (S6)، با امتیاز وزنی ۰/۴ و سپس، سایر قوت ها به ترتیب اهمیت قرار گرفته اند (شکل ۲)

شکل ۲: نمودار امتیاز وزنی هریک از نقاط قوت (S) بافت فرسوده سیرجان، منبع: ترسیم از نگارنده

همچنین به ترتیب، مشکلات پارک خودروها و نبود پارکینگ عمومی (W3) با امتیاز وزنی ۰/۴، نداشتن پیاده رو و احساس ناامنی عابر (W4) با امتیاز وزنی ۰/۴، تنگی معابر و ترافیک سنگین (W2) با امتیاز وزنی ۰/۱۲ و عدم انطباق ساخت و سازهای جدید با هویت تاریخی و بومی منطقه (W6) با امتیاز وزنی ۰/۱۲ به عنوان مهمترین نقاط ضعف شناخته شده اند (شکل ۳).

شکل ۳: نمودار امتیاز وزنی هر یک از نقاط ضعف (W) بافت فرسوده سیرجان، منبع: ترسیم از نگارنده

۲-۶- ارزیابی محیط خارجی

تعداد عوامل خارجی ۱۴ عامل می باشد که از این تعداد ۶ عامل فرصت ها و ۸ عامل از تهدیدات شناسایی شده

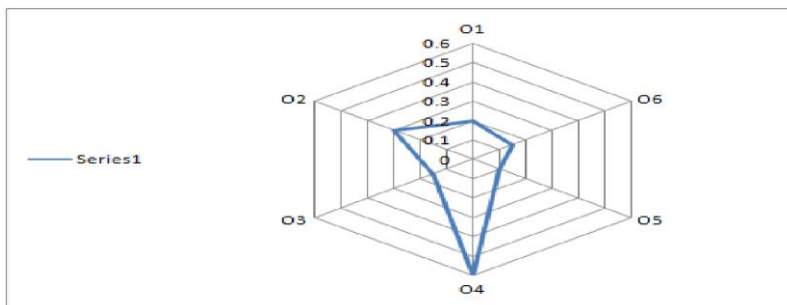
اند (جدول ۳).

جدول ۳: ارزیابی محیط خارجی (فرصتها و تهدیدها) بافت فرسوده سیرجان

نمره نهایی	رتبه	ضریب	مهمترین عوامل خارجی
			فرصت ها
۰,۲	۴	۰,۰۵	O1 توجه سازمان ها و نهادها دولتی به بافت
۰,۳	۳	۰,۱	O2 ارتباط گسترده مردم از سایر محلات و حتی روستاهای اطراف به بازار و محدوده پیرامون آن
۰,۱۵	۳	۰,۰۵	O3 ارتباط گسترده شبکه حمل و نقل عمومی (تاکسیرانی و اتوبوس رانی) با بافت
۰,۶	۳	۰,۲	O4 وجود نهادهای مالی متعدد (بانک ها و موسسات) در بافت
۰,۱	۲	۰,۰۵	O5 وجود مراکز فرهنگی مسجد، حسینیه و کانون های بسیج در محدوده
۰,۱۵	۳	۰,۰۵	O6 موقعیت مرکزی و دسترسی همگانی به بافت
			تهدیدها
۰,۱	۲	۰,۰۵	T1 ساکن نبودن صاحبان املاک و تجار در بافت
۰,۲	۴	۰,۰۵	T2 ورود مواد مخدر به محدوده بافت
۰,۱۵	۳	۰,۰۵	T3 وجود اتباع بیگانه (افغانه) در محدوده بافت
۰,۲	۴	۰,۰۵	T4 فعالیت های اقتصادی غیر رسمی (دست فروشی و تکدی گری)
۰,۳	۳	۰,۱	T5 تمایل اندک بخش خصوصی به سرمایه گذاری در احیا و نوسازی بافت
۰,۳	۳	۰,۱	T6 تبدیل بناهای مسکونی نامقاوم به فعالیتهای انبارداری و بی توجهی به بعد مسکونی بافت
۰,۱	۲	۰,۰۵	T7 ورود افراد بیکار و پرسه زن در محدوده
۰,۱	۲	۰,۰۵	T8 وجود دزدی و شرارت نسبتاً زیاد در محدوده
۲,۹۵		۱	جمع

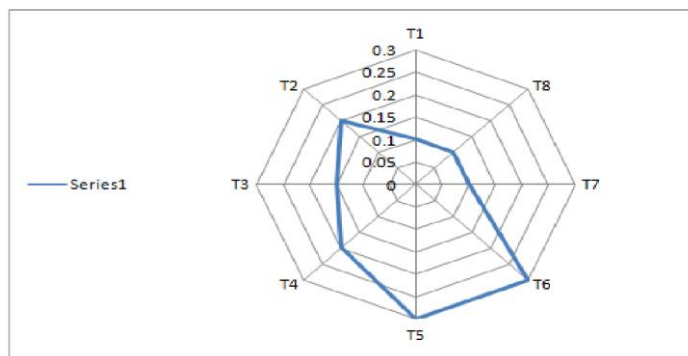
منبع: نگارنده

مهمترین فرصت هایی که در راستای ایجاد امنیت ، بازآفرینی و احیاء محدوده مورد نظر می تواند از آنها بهره برد عبارتند از: وجود نهادهای مالی متعدد (بانک ها و موسسات) در بافت (O۴) با امتیاز وزنی ۰/۶، ارتباط گسترده مردم از سایر محلات و حتی روستاهای اطراف به بازار و محدوده پیرامون آن (O۲) با امتیاز وزنی ۰/۳، توجه سازمان ها و نهادهای دولتی به بافت (O۱)، با امتیاز وزنی ۰/۲ و سپس سایر فرصت ها به ترتیب اهمیت قرار گرفته اند (شکل ۴).

شکل ۴: نمودار امتیاز وزنی هر یک از فرصتها (O) بافت فرسوده سیرجان منبع: ترسیم از نگارنده

همچنین، از نظر کارشناسان، تبدیل بناهای مسکونی نامقاوم به فعالیت های انبارداری و بی توجهی به بعد مسکونی بافت (T۶) با امتیاز وزنی ۰/۳ و تمایل اندک بخش خصوصی به سرمایه گذاری در ایجاد امنیت و احیا و نوسازی بافت (T۵)، با امتیاز وزنی ۰/۳ و ورود مواد مخدر به محدوده بافت (T۲) با امتیاز وزنی ۰/۲، فعالیت های اقتصاد غیر رسمی (دست فروشی و تکدی گری) (T۴) با امتیاز وزنی ۰/۲ به عنوان مهمترین تهدیدات پیش روی محدوده مورد نظر شناخته شده اند (شکل ۵).

شکل ۵: نمودار امتیاز وزنی هر یک از تهدیدات (T) بافت فرسوده سیرجان، منبع: ترسیم از نگارنده

در مجموع، امتیاز نهایی عوامل داخلی در ماتریس ارزیابی ۳/۷ (جدول ۲) و امتیاز نهایی عوامل خارجی ۲/۹۵ (جدول ۳) به دست آمده که نشان دهنده تاثیرگذاری بیشتر عوامل داخلی بر عوامل خارجی در بافت فرسوده سیرجان است. اما مجموع نمره نهایی به تفکیک در نقاط قوت ۲/۲۴، نقاط ضعف ۱/۴۶، فرصتها ۱/۵ و تهدیدها ۱/۴۵ به دست آمد است که بیانگر این است که نقاط قوت و فرصتهای ایجاد امنیت و احیاء و بازآفرینی بافت فرسوده سیرجان بر نقاط ضعف و تهدیدها این محدوده غلبه دارد و ما می توانیم از نقاط قوت داخلی و فرصتهای خارجی برای ایجاد امنیت و احیاء و بهسازی بافت استفاده کنیم تا از نقاط ضعف داخلی و تهدیدها خارجی آن کاسته شود.

۳-۶- راهبردهای ایجاد امنیت و احیا بافت فرسوده سیرجان

فرآیند انتخاب استراتژی برتر جهت ایجاد امنیت و بازآفرینی بافت فرسوده محدوده پیرامون بازار در مرحله اول بر اساس امتیاز وزنی عوامل چهار گانه SWOT شامل نقاط قوت ۲/۲۴، نقاط ضعف ۱/۴۶، فرصتها ۱/۵ و تهدیدها ۱/۴۵ ($T=1/45, O=1/5, W=1/46, S=2/24$) می باشد. بر این اساس، قوت ها دارای بیشترین امتیاز و سپس، به ترتیب، فرصت ها، ضعف ها و تهدید ها قرار گرفته اند. برای رتبه بندی استراتژیها با توجه به راهبردهای SO (حداکثر - حداکثر)، WO (حداقل - حداکثر)، ST (حداکثر - حداقل) و WT (حداقل - حداقل) عوامل دو به دو با هم جمع زده شده است که حاصل آنها $WT=3/7, ST=3/69, WO=2/96, SO=3/74$ می باشد. در نتیجه، در بافت فرسوده پیرامون بازار سیرجان راهبردهای حداکثر - حداکثر و سپس، حداقل - حداقل در اولویت قرار گرفته است و سپس دو راهبرد دیگر مد نظر قرار گرفته است.

بر اساس نمره وزنی هر یک از متغیرهای جداول عوامل داخلی و عوامل خارجی و اولویت بندی راهبردها، نتیجه هر یک از راهبردهای برای ایجاد امنیت، احیاء و بازآفرینی بافت فرسوده سیرجان به شرح ذیل می باشد.

۴-۶- راهبرد تهاجمی (SO)

- تدوین نقشه جامع توسعه بافت بر اساس شاخص های معماری اسلامی و کویری ایران
- توسعه هندسی بافت بر اساس کانون بودن بازار
- بهسازی شبکه ارتباطی و بهبود شبکه دسترسی پیاده و سواره
- استفاده از توانایی ها و قابلیت های ساکنان و گروه های ذینفع در ایجاد امنیت بافت
- احداث بناهایی با کاربری تجاری - فرهنگی براساس شاخصه های هویت ساز

۵-۶- راهبرد تدافعی (WT)

- دسترسی محلی در بافت از طریق طرح های ویژه ترافیکی
- تبدیل برخی معابر تنگ مرکزی به پیاده راه و ممانعت از عبور وسایل نقلیه موتوری
- حمایت جدی از مشارکت های مردمی در ایجاد امنیت و ممانعت از تبدیل بناهای مسکونی به انبارداری
- جلوگیری از فعالیت های تکدی گری و مبارزه با مواد مخدر و فعالیت های تجاری مرتبط با آن

۶-۶- راهبرد تنوع (ST)

- مرمت بناهای تاریخی بافت و بهره گیری آن در راستای فعالیتهای گردشگری
- احداث فضاهای سبز خرد و ایجاد پارک محله
- ساماندهی دست فروشان و تعیین مکان مشخص برای آنها
- نظارت بر کار افغانه و وادار کردن آنها به رعایت استانداردهای معماری، بهداشتی و تجاری

۷-۶- راهبرد بازنگری (WO)

- مقاوم سازی و استاندارد سازی در راستای ایجاد امنیت و احیا بافت فرسوده
- احیا بناها بر اساس هویت و المان های تاریخی و اسلامی
- احداث کانال های زیرزمینی مناسب زهکشی و فاضلاب

- رعایت شاخص های معماری تاریخی و اسلامی در بناهای سازمان های جدید التاسیس دولتی در بافت

- ایجاد سیاستهای حمایتی و تشویقی برای قشر جوان برای افزایش حس تعلق مکانی در بافت

۷- نتیجه گیری

امنیت دارای ابعاد عینی و ذهنی است. ابعاد عینی براساس آمار وقوع جرم و جنایت قابل توصیف است اما ابعاد ذهنی که از آن با تعبیر احساس {امنیت} یاد میشود، تأثیر پذیری زیادی از عوامل روانشناختی دارد. همچنین بافت فرسوده یکی از مسائل مشکلات جدی در شهرهای کشورهای در حال توسعه و به ویژه در ایران است. وجود مصالح غیر استاندارد و نایمن، معابر تنگ و باریک، ناهنجاریهای فضایی و معماری، مشکلات دفع فاضلاب و تراکم جمعیت در فضاهای کوچک از مشکلات اصلی در بافتهای فرسوده در مرکز شهرهای قدیمی است که باعث شده بسیاری از ساکنان بومی با وجود وابستگی های زیاد و تنها به دلیل ضعف ساختاری و کارکردی این محله ها با مهاجرت از این بافتها زمینه استقرار ساکنان غیر بومی و مهاجران روستایی و حتی اتباع بیگانه نظیر افغانه را فراهم کنند. این مسئله خود باعث تشدید تخریب و فرسودگی بناها و عدم امنیت اجتماعی در این بافتها شده است.

یکی از شهرهای تاریخی و نسبتاً بزرگ در بخش فلات مرکزی ایران، شهر سیرجان است که در مرکز این شهر و در اطراف بازار، بافت فرسوده گسترده ای فرا گرفته است. بررسی نقاط قوت و ضعف داخلی این محدوده و تهدیدها و فرصتهای خارجی بافت فرسوده مرکزی شهر سیرجان نشان داد که موقعیت تجاری و تمرکز فعالیت های اقتصادی و درآمدزایی و موقعیت کانونی و وجود المانهای هویت ساز نظیر بادگیر در بافت فرسوده به عنوان نقاط قوت و ارتباط گسترده مردم از سایر محلات و حتی روستاهای اطراف به بازار و محدوده پیرامون آن و توجه سازمانها و نهادها دولتی به بافت و ارتباط گسترده شبکه حمل و نقل عمومی (تاکسیرانی و اتوبوس رانی) با بافت و وجود نهادهای مالی متعدد (بانکها و موسسات) در بافت به عنوان فرصتهای خارجی می توان برای حل مشکلات و مسائل (ضعفها و تهدیدها) بافت که عمدتاً کالبدی و فیزیکی است به کار گرفته شود.

نتایج حاصل از تحلیل عوامل قوت، ضعف و فرصت و تهدید در قالب چهار استراتژی برای ایجاد امنیت و احیا و نوسازی بافت سیرجان ارائه گردید. در بخش استراتژی تهاجمی تدوین نقشه جامع توسعه بافت بر اساس شاخص های معماری اسلامی و کویری ایران، بهسازی شبکه ارتباطی و بهبود شبکه دسترسی پیاده و سواره و استفاده از توانایی ها و قابلیت های ساکنان و گروههای ذینفع در ایجاد امنیت و احیا بافت ارائه گردید. مرمت بناهای تاریخی بافت و بهره گیری آن در راستای فعالیتهای گردشگری، احداث فضاهای سبز خرد و ایجاد پارک محله ساماندهی دست فروشان و تعیین مکان مشخص برای آنها، نظارت بر کار افغانه و وادار کردن آنها به رعایت استانداردهای معماری، بهداشتی و تجاری به عنوان بخش استراتژی تنوع است. مقاوم سازی و استاندارد سازی در راستای ایجاد امنیت و احیا بافت فرسوده، احیا بناها بر اساس هویت و المانهای تاریخی و اسلامی و رعایت شاخصهای معماری تاریخی و اسلامی در بناهای سازمانهای جدید التاسیس دولتی در بافت در بخش استراتژی بازنگری آمد. سرانجام در بخش استراتژی تدافعی تبدیل برخی معابر تنگ مرکزی به پیاده رو، حمایت جدی از مشارکتهای مردمی در ایجاد امنیت و احیا و ممانعت از تبدیل بناهای مسکونی به انبارداری و جلوگیری از فعالیتهای تکدی گری و مبارزه با مواد مخدر و فعالیتهای تجاری مرتبط با آن بیان گردید.

فهرست منابع

۱. ادیبی سعدی نژاد، فاطمه، (۱۳۸۹)، مفهوم بافت فرسوده و ویژگی های آن، شماره ۵۴، صص ۱۳-۵.
۲. ادیبی سعدی نژاد، فاطمه، (۱۳۹۰)، فصلنامه آمایش محیط، تعیین امنیت در محیط های شهری بر مبنای پارامترهای کالبدی
۳. بوزان، باری، (۱۳۷۸)، مردم، دولتها و هراس، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، انتشارات پژوهشکده، تهران.
۴. پاکزاد، جهانشاه، (۱۳۸۱)، میزگرد نقش فضاهای شهری در تأمین امنیت اجتماعی، شهرداریها، سال چهارم، شماره ۴۱.
۵. توکلی نیا، جمیله و محمدی، علیرضا (۱۳۸۹)، فرسایش کالبدی و کارکردی در بافت مرکزی شهرها، اهداف و اصول راهبردی بهسازی، نوسازی و بازسازی مطالعه موردی بافت مرکزی زنجان، نشریه پژوهش های دانش زمین، شماره ۱، صص ۳۵-۵۴.
۶. حبیبی، سید محسن (۱۳۷۶)، بهسازی و نوسازی بافتهای فرسوده شهری، درسنامه، دانشکده هنرهای زیبا دانشگاه تهران.
۷. حسین پور، هاله و دیگران (۱۳۹۰)، بازنده سازی و افزایش کیفیت زندگی در مراکز شهری با رویکرد BID (نمونه موردی: مرکز شهر ارومیه)، مدیریت شهری، شماره ۲۸، صص ۲۸۴-۲۷۳.
۸. حسینی، علی و دیگران (۱۳۹۲)، راهبردهای ساماندهی بافت فرسوده محله قیطریه با استفاده از روش QSPM، باغ نظر، شماره ۲۴، صص ۷۹-۹۰.
۹. حسینی، فرزانه، (۱۳۸۷)، بررسی و ارزیابی شاخصهای کالبدی کارکردی موثر بر ارتقا امنیت فضاهای عمومی شهری، نمونه موردی: پارک دانشجو، پایان نامه کارشناسی ارشد شهرسازی، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
۱۰. ربیعی، علی، (۱۳۸۳)، مطالعات امنیت ملی، تهران، انتشارات دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه.
۱۱. رضوان، علی، (۱۳۸۵)، امنیت شهری و نقش برنامه ریزی شهری در ارتقا و بهبود آن مورد مطالعه: منطقه ۱۷ تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
۱۲. روشنندل، جلیل، (۱۳۷۴)، امنیت ملی و نظام بین الملل، انتشارات سمت.
۱۳. زررقانی، سیدهادی، بخش شادمهری، فاطمه، (۱۳۹۳)، برقراری امنیت شهری از طریق طراحی محیطی بر اساس مبانی اسلامی، هفتمین کنگره انجمن ژئوپلتیک ایران جغرافیای سیاسی شهر.
۱۴. زیاری، کرامت اله و دیگران (۱۳۹۱)، اولویت بخشی به ایمن سازی بافت فرسوده کلان شهر کرج با استفاده از مدل ارزیابی چند معیاری، پژوهشهای جغرافیای انسانی، دوره ۴۴ شماره ۷۹، صص ۱۴-۱.
۱۵. شعبان جولا، الهه و زندیه، مهدی، (۱۳۹۱)، ارزیابی نقش منظر شهر در تأمین امنیت شهروندان نمونه موردی: شهر قزوین، باغ نظر، شماره ۳۲، سال دوازدهم، صص ۱۰۲-۹۱.
۱۶. شورای عالی معماری و شهرسازی (۱۳۸۴)، مصوبه شورای عالی معماری و شهرسازی در مورد شناسایی بافت فرسوده، تهران: وزارت راه و شهرسازی.
۱۷. شورای عالی معماری و شهرسازی (۱۳۸۳)، وزارت مسکن و شهر سازی، مداخله در بافت فرسوده شهری.
۱۸. شیعه، اسماعیل، (۱۳۸۶)، آماده سازی شهر برای کودکان، تهران، نشر شهر.
۱۹. صالحی، اسماعیل و ابوالحسنی، مهناز، (۱۳۸۶)، مجموعه نقش عوامل محیطی محلات مسکونی در پیدایش ناهنجاری های رفتاری، چکیده مقالات همایش چالش های فرهنگی مسکن و همسایگی.
۲۰. صفائی، یاسمن و علیخواه، المیرا، (۱۳۹۴)، بررسی نقش و جایگاه طراحی شهری در تأمین امنیت روانی شهروندان، همایش ملی معماری و شهرسازی ایرانی اسلامی.

۲۱. صفایی پور، مسعود و دیگران (۱۳۹۳)، سنجش میزان اولویت اهداف کلان بافت فرسوده مرکزی اهواز با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی گروهی فازی FAHP، جغرافیا و توسعه، شماره ۳۵، صص ۸۲-۶۷.
۲۲. عامری سیاهولی و موسوی، بهار، (۱۳۹۴)، تأثیر معماری و منظر شهری بر امنیت و سلامت روحی و روانی شهروندان، اولین همایش علمی پژوهشی افقهای نوین در علوم جغرافیا و برنامه‌ریزی، معماری و شهرسازی ایران.
۲۳. عندلیب، علی رضا، (۱۳۹۱)، نگاهی نو به راهبردها و سیاست های نوسازی بافت فرسوده شهر تهران، جلد ۲، تهران، انتشارات سازمان نوسازی شهر تهران.
۲۴. عندلیب، علیرضا (۱۳۹۲)، مقایسه و تطبیق بازآفرینی بافت های فرسوده شهری بلوک خیام تهران (ایران) و پروژه لیورپول (بریتانیا)، آمایش محیط، شماره ۲۳، صص ۱۰۴-۷۹.
۲۵. عیسی لو، علی اصغر و دیگران (۱۳۹۳)، امکان سنجی مداخله پذیری بافتهای فرسوده و ناکارآمدی شهری با استفاده از مدل فرایند تحلیل شبکه مطالعه موردی: منطقه ۶ شهر قم، فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره ۳۴، صص ۵۷-۶۹.
۲۶. قاسمی، شیما و ویسی، هادی، (۱۳۹۳)، ششمین کنفرانس ملی برنامه ریزی و مدیریت شهری با تاکید بر مولفه های اسلامی.
۲۷. قاسمی، شیما و ویسی، هادی، (۱۳۹۵)، سومین کنفرانس علمی پژوهشی افق های نوین در علوم جغرافیا و برنامه ریزی معماری و شهرسازی ایران، تهران، انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین.
۲۸. لاله پور، منیژه، سرور، هوشنگ، (۱۳۸۶)، بررسی نظام برنامه ریزی و مدیریت بافت های فرسوده شهری در ایران با تاکید بر رویکردهای مشارکتی، اهواز، اولین همایش بافت های فرسوده شهری، چشم انداز توسعه پایدار، ارزش ها و چالش ها، ۱۳۸۶
۲۹. ماندل، رابرت، (۱۳۸۷) چهره متغیر امنیت ملی، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی غیر انتفاعی.
۳۰. مطوف، شریف و خدایی، زهرا (۱۳۸۸)، الگوهای رونق بخشی، نوسازی و بهسازی بافتهای فرسوده شهری، مطالعات مدیریت شهری، سال اول، پیش شماره ۳، صص ۱۴۸-۱۲۷.
31. Day, K. et al (2007), "Remaking Minnie Street: The Impacts of Urban Revitalization on Crime and Pedestrian Safety", *Journal of Planning Education and Research*, Vol (26), No (3).
32. Griffiths, R. (1995), "Cultural strategies and new modes of urban intervention", *Cities*, Vol (12), No (4), pp. 253-265.
33. Law, C. (2000), "Regenerating the city centre through leisure and tourism", *Built Environment*, Vol (26) No (2), pp. 117-129.
34. Balsas, C.J. (2004), *City Centre Regeneration in the Context of the 2001 European Capital of Culture in Porto, Portugal, Local Economy*, Vol. (19), No. (4), pp. 396-410.
35. Pahl, N. & Richter, A. (2009), *SWOT Analysis - Idea, Methodology and A Practical Approach*, Books on Demand.
36. Yuksel, I and Divinen, M.D(2007) *Using the Analytic Network Process (ANP) in a SWOT Analysis – a Case Study for Textile Firm*, *Information Sciences*, No,177.